

RECENZE

Tomáš Baletka: *Dvůr, rezidence a kancelář moravského markraběte Jošta (1375–1411)*. Sborník archivních prací XLVI, 1996 č.2 (ISSN 0036–5246), str. 259–536.

Dějiny Moravy za vlády markrabat z lucemburské sekundogenitury a osobnosti hlavních představitelů tohoto úseku moravských dějin, tedy markrabat Jana Jindřicha, Jošta, Jana Soběslava a Prokopa, byly až do nedávné doby málo studovaným tématem českých historiků. Lze dokonce říci, že naše znalost zvláště politických dějin zůstávala na úrovni poznatků, které ve svých Dějinách Moravy shrnul na přelomu minulého a tohoto století Rudolf Dvořák. Přitom bylo stále zřejmější, že bez poznání toho, co se v druhé polovině 14. a počátkem 15. století dělo na Moravě, sotva můžeme plně pochopit české dějiny tohoto období. Situace se zlepšila až v posledních desetiletích, kdy vyšly některé podnětné studie Válkovy, Hoffmannovy, Štěpánovy a Hlaváčkovy. V souvislosti s Baletkovou prací je nutno zvláště připomenout Hlaváčkovy studie o kanceláři moravských Lucemburků a o Brně jako jejich rezidenci (publikované bohužel v sbornících u nás velmi obtížně dosažitelných), protože na tyto Hlaváčkovy práce Baletka ve své diplomové práci vedené právě Ivanem Hlaváčkem přímo navazoval. Jestliže je diplomová práce bez větších změn otištěna v tak renomovaném historickém periodiku, jako je Sborník archivních prací, je to záležitostí poněkud výjimečnou. Nutno ovšem zdůraznit, že si to tato práce zasloužila.

Baletka se postupně zabývá zahraniční politikou markraběte Jošta, jeho rezidencí a itinerářem, markraběcím dvorem, domy dvorské šlechty v Brně i v jiných větších markraběcích městech, Joštovým vztahem k městům, dvorskou kuturou a Joštovou kanceláří a radou. Následuje stručná kapitola „Prologomena ke dvoru markraběte Jošta“, závěrečné shrnutí („Dvůr markraběte Jošta a jeho místo mezi dvory střední Evropy“) a devět příloh, z nichž lze připomenout prosografickou přílohu k dvoru markraběte Jošta, soupis domů šlechty a dvorských služebníků v Brně, pramenné údaje o stycích mezi Joštem, případně jeho hejtnanem Hynkem z Pacova s městem Znojmem a Joštův itinerář.

Přehled ukázal, že obsah Baletkovy práce je velmi pestrý. Lze dokonce říci, že je poněkud nesourodý. Tak kapitola o šlechtických domech ve městech se k vlastnímu tématu přimyká dosti volně – sotva lze tvrdit, že jde vždy o „dvorskou šlechtu“. Jiné kapitoly již s vlastním tématem téměř nesouvisí. Týká se to zvláště kapitoly o vztahu mezi markrabětem a městy – ústojně by do celkové struktury práce tato kapitola zapadala jen v případě, že by podobně byla zpracována i Joštovy vztahy k dalším složkám společnosti (šlechtě a církvi). Podobně je tomu i s některými exkursy. Ale tuto jistou nesystematičnost nelze autorovi vyčítat. Za situace, kdy prameny k dějinám Moravy z období Joštovy vlády nejsou dostatečně prozkoumány, vedlo Baletku jeho studium literatury a pramenů k dalším a dalším poznatkům, které se týkaly širokého spektra problémů. A tam, kde mu jeho heuristika umožnila zabývat se hlouběji některým z těchto témat, nazaváhal, sepsal o něm pojednání a zařadil je do své práce.

Na Baletkově práci je nutno ocenit především rozsáhlou heuristiku. Šlo nepochybně o práci velmi náročnou. Příslušnou literaturu autor zvládl obdivuhodně. U listin se nespokojil s těmi, které jsou otištěny v moravském kodexu, ale bedlivě vyhledával další edice a prováděl i rozsáhlý archivní výzkum. Stejně tak pečlivě prostudoval i jiné prameny, zvláště moravské zemské desky, knihy půhonné a městské knihy. Důležité je však i to, že toto shromáždění pramenů nebylo sebeúčelné, ale bylo vedeno snahou dospívat k novým či přesnějším poznatkům, a to i tam, kde autor mohl navazovat na dosavadní bádání. Ukázat to mohu alespoň na jedné kapitole.

V pojednání o Joštově kanceláři se mohl Baletka opřít o již zmíněnou Hlaváčkovu práci o kancelářích moravských Lucemburků a o můj nepublikovaný článek o notářích markraběte Jošta. Nashromáždil však takové množství nových listin a při jejich zpracování projevil takovou akribii, že obě uvedené práce do značné míry antikvoval (můj článek o Joštových notářích za této situace nemá již smysl publikovat). Totéž se týká i Joštova itineráře – i v tomto případě jsou dosavadní pokusy o sestavení Joštova itineráře překonány.

Ke kapitole o Joštově kanceláři připojím tři stručné poznámky. Baletka se nezmiňuje o kanceláři. V Joštových listinách se s ním skutečně nesetkáme. Neexistoval přece jen jako čestná funkce? V literatuře se tato domněnka objevila, ale mám pochybnosti o tom, že je oprávněná. Pokud se totiž na Moravě v období Joštovy vlády tento titul v pramenech vyskytuje, jde o osoby, které jsou jinde uváděny jako protonotáři nebo dokonce jen jako notáři (např. roku 1394 je tak označen nejvýkonnější Joštův notář Jindřich Spilner – viz s.374 pozn.497). – Baletka nemohl řešit otázku, do jaké míry notáři, kteří jsou uváděni v kancelářských poznámkách, listiny skutečně psali. Není to pro diplomatiku druhé poloviny 14. století otázka tak důležitá, jako u diplomatiky století třináctého, a při obrovském úkolu, který na sebe Baletka vzal, nebylo ani v jeho možnostech, aby se do paleografického rozboru Joštových listin pustil. Ale alespoň dílčí sondu bude nutno v této otázce provést. – Na str. 384 se zmiňuje Baletka o notáři Onešovi, který se vyskytuje v kancelářské poznámce jen v jedné listině z roku 1410. Baletka nepostřehl (nebo už nestačil zaregistrovat), že o této listině byl publikován článek ve sborníku *Acta historica et museologica Universitatis Silesiae Opaviensis*, řada C, 2, 1995, v němž autor snáší další důkazy o tom, že tato listina není pravá.

Další částí práce, v níž se plně projevila obsáhlá Baletkova heuristika, je jeho prosografická příloha. V abecedním pořádku jsou zde shromážděny pramenné údaje o několika desítkách osob, které měly nějaké vztahy k dvoru markraběte Jošta. Samozřejmě nejde ve většině případů o pojednání, která by vyčerpávajícím způsobem zachytila vše, co o těchto osobách lze z pramenů zjistit. Baletka vyhledával především ta fakta, která se týkala vztahu dané osoby k Joštovi, případně k jeho dvoru. Přitom však je množství údajů, které Baletka v této příloze shromáždil, skutečně obdivuhodné.

Totéž platí o kapitole shrnující Baletkovy poznatky o domech šlechty v markraběcích městech. Pokud jde o domy šlechty v Brně, publikoval Baletka výsledky své práce již v jiné studii, která je však poněkud jinak seřazena (*Časopis Matice moravské CXIV*, 1995, s.235–156). Jak jsem již naznačil, je poněkud problematický název této kapitoly („Domy dvorské šlechty v Brně“), a to nejen proto, že se v závěrečné části této kapitoly Baletka zabývá šlechtickými domy i v jiných větších moravských městech. Sám Baletka totiž dokládá, že moravští páni měli domy v Brně i roku 1432, tedy v době, kdy zde již žádný panovnický dvůr nebyl. V každém případě je ovšem zajímavé sledovat, jak se svých domů v Brně zbavovali (či byli zbaveni) ti páni, kteří se za domácích válek na Moravě postavili na stranu markraběte Prokopa.

Bylo by možné zastavit se u dalších nových poznatků a podnětů, které obsahuje Baletkova recenzovaná práce. I z toho, co bylo napsáno, však snad dostatečně vyplývá, že jde o práci vyzrálou, která významným způsobem obohacuje naše vědomosti o dějinách Moravy za vlády markraběte Jošta.

Jaroslav Mezník

Jiří Pernes, *Dělnické demonstrace v Brně v roce 1951. Soudobé dějiny III č.1, Praha 1996 (ISSN 1210–7050), str. 23–41; též, *Dělnické demonstrace v Brně v roce 1951 (Výběr dokumentů). Praha 1996, studijní materiály Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, 144 str.**

Brněnské demonstrace z listopadu 1951 nebyly prvním veřejným vystoupením našich občanů proti činnosti komunistické vlády, k němuž došlo v Československu po roce 1948. Nebyly první ani v Brně – výrazně antikomunistické, i když zcela umírněné demonstrace zde proběhly již v květnu 1949. Význam brněnských demonstrací z listopadu 1951 spočívá v tom, že jejich hlav-